

PROSPECH Z TATARKU

ZUZANA SZATMÁRY

písané pre Kritiku & Kontext, 2001

Arabi hovoria, že život človeka sa skladá z priani a nádejí. Keď sa stratia, život nemá cenu. Dominik Tatarka bol súčasťou môjho detstva, a vlastne môjho života, od malička až do jeho smrti. Nevnímala som ľudí okolo Juraja Špitзера, môjho otca, ako niečo zvláštne, výnimočné. Patrili tam, ako naša Frau Karolíne, „vedúca domácnosti“ - prešpuráčka, ktorá hocikoho z nich vyhodila, ak u nás doma vyvádzali; ako pán Undesser, domovník, ktorý mal narodeniny o deň neskôr ako ja a mne nebolo jasné, ako môže tak staro vyzerať, ak je o deň mladší; ako hotel Dax, „Kriváň“, kde často všetci končili, keď Klub spisovateľov zavreli. Nech boli aj päťdesiate roky, dorážali sa spolu so štetkami, prešpurákmi, podsvetím aj môj otec, aj Dominik a maliar Mudroch za teplého svitania kričal na celú Krížkovu ulicu, aby moja mama otvorila. Mama po nočnom predstavení v Tatra kabarete nič nepočula. Susedia nadávali, vrabce čvirikali. Opité rána spisovateľov boli slnečnejšie a teplejšie ako denná skutočnosť. Všetko sa mi vtedy zdalo prirodzené ako v onej básni „...je jeden svet, a predsa sú dva svety...“ Vedela som, že platí súčasne „áno“ aj „nie“ a že všetci títo vzdelaní a angažovaní ľudia to vedia tiež a niektorí zdatnejšie a iní menej zdatne fungujú podľa unikátneho matematického princípu, ktorému na svete rozumie asi desať ľudí - plus a mínus v jednom.

Moji rodičia sa snažili stihnúť všetko, o čo ich fašizmus obral. Aj Frau Karolíne, naša gazdiná sa snažila utešiť bôľ za stratou detí, ktoré jej ako chudobnej Nemke odviezla ustupujúca nemecká armáda do Nemecka, vo výhybkárskej búde na Malej stanici s pánom Kollárom. Keď nebolo doma čo jesť a nebolo nikoho, kto by mi jesť dal, naložil mi v Klube spisovateľov na Štefánikovej ulici pán Zapletal na tanier rezne a pani Zapletalová mi podstrčila jablko. Okrem listov na stromoch a neba bol svet bezfarebný. Nevedela som, že je možné na ulici spievať alebo hoci sedieť v kaviarni na chodníku. O tom som iba čítala vo francúzskych románoch. Vraví sa, čo oči nevidia, srdce nebolí. A tak som jedla v Klube spisovateľov s dlhými zapletenými vrkočmi rezancovú polievku a do klubového podzemia po schodoch zišiel Dominik Tatarka. Mal belasý oblek, krásavec bol nakoniec vždy, ale nestačilo. Oblek bol podšitý ostro červeným saténom s rovnako červenou vestou. Dominik sa točil okolo stolov ako akýsi holub s rodokmeňom, sako mu vialo a ja som s úžasom počúvala informácie

o akomsi starom krajčírovi, o kvalite látky a jeden vrkoč sa mi namočil do slepačej polievky. Prvýkrát v živote som videla, že muž môže byť príťažlivý a farebný a vlastne nielen muž, že človek by mohol vyzerať ako sa cíti. Druhým takým tresnutím po mojej hlavičke gottwaldovského dieťaťa bolo stretnutie s kanárikovo žltými ponožkami spisovateľa Leopolda Laholu. Skutočne prvou bytosťou, ktorá ma z päťdesiatych rokov posotila do sveta farieb a pocitov bol však Dominik a jeho oblek.

Okienko z kúpeľne na Krížkovej ulici viedlo do záhrady s obrovskými starými stromami. Vo vani som si až do dospelosti vymýšľala a hrala príbehy o kapitánovi Nemovi, o Robinsonovi, o víloch a anjeloch a počúvala tranzistorové rádio Tesla so zlatým gombíkom a látkovým krytím reproduktora. Akadémia vied na susednom pozemku vyrúbala stromy a na záhrade začala stavať bytovku a úrad. Múry sa dvíhali a okno do kúpeľne bolo do polovice zakryté tehliami. Slnko sa už len cedilo do mojich výmyslov a z rádia som počúvala Dominikovo rozochvené rozprávanie o obci božej, o obcovaní ľudí, o ľudskej ceste hore k nebu a to nebo v okne nielen mojich fantázií už bolo len polovičné. Pri druhom pokračovaní rozprávania už bola v kúpeľni tma.

September 1974 bol slnečný a láskavý. Akoby sa nebo snažilo ukázať, že nie je tak zle. Chodila som s bruškom a cítila som sa menej než nula. Mama, otec a ja sme boli už mimo spoločenských procesov a ja som si navyše pripadala obrovská, hrozná, škaredá, ako žena k ničomu, nepríťažlivá. Zašla som na trh a vracala som sa s košom farebných zelenín a ovocia, s kyticou petržlenu. Slnko trošičku zošikma čumelo na Dominika pred našou železnou bránou. Dominik mi zobral košík a spustil, tak ako to miloval, ódu na ženu v pozhnanom stave, pokračoval vo výfahu a neprestal ani v kuchyni s dverami do úzkeho bratislavského dvora. Pomáhal mi čistiť, umývať a odkladať. Rozprával tak, ako som to poznala z románov, ako som ho počula skladať ódu na mamu v kuchynskej zástere a tak, ako mi pred polrokom vysvetľoval, že neznáša dokonalé ženy, že sú jednotvárne a nudné a že pre neho sú najpríťažlivejšie, ak majú nejakú vadu. Na druhý deň som sa hrdo niesla po Krížkovej ulici ako tehotná Sofia Loren vo filme Včera, dnes a zajtra a vedela som, že som krásna, lebo Dominik v kuchyni mi to vysvetľoval a videla som, že to vidia aj ľudia na ulici a s úľubou na mňa pozerajú.

Zdalo sa, že na Vianoce v nasledovnom roku nikto nikoho nemá rád. Mama odišla do hôr, ja som ušla z domu svokrovcov, Dominik z Mišíkovej,

Darinu, moju kamarátku, vyhnala domáca z podnájmu. Otec vymyslel akési čudné židovskokarpatsko-luteránske stretnutie nás štyroch na Krížkovej. Lustre v miestnostiach obalil rozmanitým krepovým papierom, výzdoba izieb ba aj v predsieni, symbolizovala čosi zrozumiteľné len jemu, navaril tradičné aj akési záhadné jedlá, ktoré sme jedli každé v inej miestnosti, až sme skončili v jeho pracovni ako v anglickom salóne s drinkom, kávou a cigaretami. Obaja páni sa pretekali v šarme, kurtoázii a vedomostiach a všetci sme nemysleli na to, čo je vonku v tichej tme a prečo nie sme s rodinami a prečo nerobíme, to čo vieme a robíme, čo dobre nevieme. Ttam kdesi je začiatok otcovej básne Nanebovstúpenie Dominika Tatarku.

Otec s Dominikom, keď sa práve, ako to už za normalizácie bolo dobrým zvykom, nepodozrievali a neosočovali, sa túlavali mestom a chodili po mňa na Hviezdoslavove námestie do projektovej firmy. Otec vždy nanovo pobavil Dominika svojím rozhorčením, keď ho vrátnik s úctou vítal ako pána Szatmáryho: „Vidíš, už nám ani nevedia prísť na

meno!“ Objavili novú kaviareň Korzo, boli tam sami neznámi a tichí ľudia a dobré štrúdle. Obaja potrebovali hovoriť a ja, ochotná poslucháčka, som sa nimi pýšila, ako dobre vyzerajú, ako sa správajú, ako sa vyznajú vo víne, hoci tam a vtedy akoby to nemalo zmysel. Frau Karolíne, naša hausfrau aj pani Leonka Háková, učiteľka klavíru kedysi hovorili, že páni redaktori zachovávajú dekórum za každých, niekedy aj opitých okolností. Mňa páni naučili, že človek sa má aj v najhorších podmienkach správať dôstojne. Naučila som sa aj to, že závidieť sa dá všetko. Veď sa našli takí, ktorí boli schopní Dominikovi, otcovi aj iným závidieť aj ich bolesť.

V jednom z rabínských textov v Talmude sa hovorí: „Boh je nekonečne milosrdný, súcitný a spravodlivý. Aj keď to hneď nevidíme zo svojho ľudského uhlu pohľadu, veriaci človek sa nikdy nebojí a nezúfa, že bol opustený, nech sa ocitol v akejkoľvek zložitej situácii. Dôvera v Boha ho vedie k viere, že svet, ak nie určitý jednotlivec, budú mať z neho prospech“.

